

Ellenségei.

Elteltekintve a tollazatába kapaszkodó nagy számú hosszú-lapos elősdi féregtől, a karvaly (*Accipiter nisus*) és a kaba (*Falco subbuteo*) bántotta nálunk a pásztor-madarat. De bár sok más rabló állatnak is gyakran esik áldozatául, mégis csak legnagyobb ellenségét a természet korlátlan urában, az emberben találja, a ki feledve emberi méltóságát az üldözésben elég gyakran a rabló-állat színvonala alá süllyed.

Elhagyva e madár régi otthonát, hol mint elismert hasznos állatka mindenütt becsüléssel és kimérettel találkozott, hozzánk is oly szelid bizalmassággal közeledik, mit sem sejtve a Nyugat lakójának ölési vágyáról.

S épp e szép tulajdonsága okozza gyakori vesztét.

Mert így van ez a hányszor csak seregestül látogat hozzánk. Ezrével lövik, százakat sebeznek meg, könyörület nélkül pusztítva.

Feinde.

Abgefahren von den in ihrem Gefieder haftenden zahlreichen Parasiten — schmalflachen Läusehen — war der Sperber und der Baumfalke (*Falco subbuteo*) bei uns ihr Feind. Doch haben sie, obwohl auch vielem anderen Raubzeug oft zur Beute fallend, den allergrößten Feind im unbeschränkten Herrscher der Natur, im Menschen gefunden, der betreffs der Verfolgung oft unter seine Würde, ja unter die Würde der Raubthiere herabsinkt.

Ihre alte Heimat verlassend, wo sie als anerkannt nützliche Thierchen stets verehrt und verschont wurden, legen sie auch bei uns ihre harmlose Zutraulichkeit dar. Nichts ahnend von der Mordlust des Westens, finden sie eben durch diese schöne Eigenschaft ihr Verderben.

Denn so geschieht es, so oft sie uns in größeren Schaaren besuchen: Tausende werden ermordet, Hunderte verwundet; und alle werden ohne Rücksicht verfolgt!

Az *Acrocephalus palustris horticola* Naum.-ról.

Dr. J. P. PRAŽÁK-tól.

Már magában a nádiposzták is eléggé bizonyítják, mekkora még a homály Európa ornithológiájában. E madaraknak kritikai megrostálása háladatos föladat volna, a minek azonban a csupán bőrökkel dolgozó szobaornithologus nem felelhet meg, mert a meghatározáshoz sokszorosan a nádiposzták biológiájának ismerete is szükséges. Alkalmazkodási képességük-nél, helyszerint és földirati elterjedésükhöz képest változó színezetük, szárnyalkotás, nagyság, hang és fészkek szerint való különbségeknél; a *Sylviida*-k között: bizonytalan állásuknál, a nemek szerint való beosztás ingadozó voltánál fogva, igazán leggyöngébb oldalát alkotják Európa ornithológiájának s ismeretük nem pontosabb annál, a mely BECHSTEIN és NAUMANN előtt az *Anthus*-okra nézve fennállott.

Az *Acrocephalus palustris horticola* Naum. is a kevésbbé ismert alakok közé tartozik. Ezért CHERNEL ISTVÁN ezikke * köszönetünket érdemli, mert igen fontos adatokkal járult e talányszerű

Ueber *Acrocephalus palustris horticola* NAUM.

Von Dr. J. P. PRAŽÁK.

Die Rohrfänger allein würden genügen als Beweis, wie viel noch des Dunkeln übrig bleibt in der Ornithologie Europas. Es wäre eine dankbare, aber sehr schwere Aufgabe diese Vögel einer kritischen Revue zu unterwerfen — mozu aber ein bloß mit den Bälgen arbeitender Museums-Ornithologe nicht genügend wäre, indem die Biologie der Rohrfänger oft zur Determinierung unumgänglich nothwendig ist. Die Rohrfänger bei ihrem großen Anpassungsvermögen, der großen lokalen und geographischen Variabilität in Färbung, Flügelbau, Größe, Stimme, Nestbau, bei der unsicheren Stellung innerhalb der *Sylviiden*, bei der schwankenden Auffassung und Eintheilung in die Genera — bilden den schwächsten Punkt der Ornithologie Europas und ihre Kenntniß steht auf keinem höheren Stadium als z. B. die der Pieper vor Bechstein und Naumann.

Acrocephalus palustris horticola NAUM. ist eine sehr wenig bekannte Form. Herr von Chernel in seinem dankeswerten Artikel * hat einen sehr wichtigen Beitrag zur weiteren Kenntniß dieses räthselhaften Vogels gegeben und hat vollkommen

* Aquila I. 123—129.

* Aquila I. 123—129.

madár ismeretének bővítéséhez s neki abban teljesen igaza van, hogy e madár legbiztosabb ismertető jegye a biológiában keresendő. Azonban határozottan nem énekében, mert hisz a szomszédos madárfajok szerint utánozza a különböző hangokat. A kérdéses madarat én is évek óta nagy figyelemmel kísértem s a következőkben akarom vizsgálataim eredményét bemutatni. Szinte kétségbeejtő a zavar s mégis a titokzatosság annyira vonzó.

*

A *horticulus* jogosultságának kérdése előbb meg nem oldható, a meddig a *streperus* és *palustris* formaköréhez való tartozását nem tisztáztuk.

a) A *streperus* és *palustris* fajokat élesen szétválasztani nem lehet. Minden tekintetben átmenetek léteznek — ellenkezzék ez bár a classikus értelemben vett faji fogalom conservatív védőinek nézetével vagy nem — habár annak idejében két különböző nemhez tartoztak.

Acrocephalus streperus-t VIEILL. (*arundinaceus* Gm. nec. L., *quis turdoides*) és *Acrocephalus palustris*-t BECHST. is, egyaránt a *horticulus* törzsfajainak tartották. E fölött azonban fölösleges vitatkozni.

Acrocephalus streperus typicus ♂. Főszíne rozsdás olajbarna, a hát alsó része, fark föle és felső farkfedői vöröses-barnás árnyalattal; a szárnyfedők oly színűek, mint a hát, az első rendű evezők és fedők barnák, olajszinbe hajló szegéssel és a végükön élesen ki nem vehető, finom, világosabb tollacsákkal; a fejtető *egyenlő* színű a háttal, a fej oldalai sötétebb barnák, gyenge fehéres szemsávval; a pofák, torok és alsó részek fehérek, a mell és az oldalak táján rozsdás-sárgán árnyaltak, mely szín a hát felé mindinkább barnásba játszik; az alsó farkfedők fehérek, a mell színezetébe hajlók, de világosabbak, ép ilyenek az alsó szárnyfedők és a válltollak. A csőr felül feketés-barna, alul sárgás-barna, lábai vörös-barnák, a szem nem barna, hanem dióbarna. A szárny hossza (27 példánynál): 6·3 cm. Főleg Nyugat-Európában honos.

Acrocephalus palustris typicus ♂. Főszíne zöldes-olajbarna, a mell — főleg alsó fele — és az oldalak sárgásba hajlók; a has közepe tiszta fehér. Lábai szarubarnák. Különben egészen olyan, mint a *streperus*. Szárnyhossza (31 példánynál): 6·4 cm.

Recht, daß das sicherste Unterscheidungsmerkmal dieses Vogels in seiner Biologie zu suchen ist. Sein Gesang ist es aber entschieden nicht, denn er ahmt je nach dem, welche Arten seine Nachbarn sind, verschiedene Stimmen nach.

Auch ich widmete dem Gartenrohfänger, schon seit Jahren große Aufmerksamkeit und erlaube mir nun die Resultate meiner Untersuchungen vorzulegen. Man möchte verzweifeln über die Confusion und doch zieht das Geheimnißvolle so mächtig an.

*

Die Frage über die Berechtigung des *horticulus* kann nicht früher gelöst werden, solange über seine Angehörigkeit zu dem Formenkreise von *streperus* und *palustris* nicht volle Klarheit herrscht.

a) Die Speciesgrenze von *streperus* und *palustris* ist keine scharfe. Es existiren Uebergänge in jeder Hinsicht, — mögen sich die conservativen Vertheidiger der classischen Artauffassung dagegen wehren oder nicht, — obzwar sie seiner Zeit in zwei verschiedenen Gattungen standen.

Acrocephalus streperus VIEILL. (= *arundinaceus* Gm. nec. L., *quis turdoides*) und *Acrocephalus palustris* BECHST. wurden beide für Stammarten von *horticulus* erklärt. Der Streit darüber erscheint von ganz untergeordneter Bedeutung.

Acrocephalus streperus typicus ♂. Grundfarbe rost olivenbraun, Hinterrücken, Bürzel und obere Schwanzdecken mit einem röthlich-bräunlichen Anfluge; Flügeldecken gleich wie Rücken, Primarien und ihre Deckfedern braun, mit mehr olivenfarbiger Nuance derselben Farbe gesäumt, mit undeutlichen, zarten, lichterem Federchen auf den Endspitzen; Kopf oben gleich gefärbt wie Rücken, Kopfseiten dunkler braun mit schwachem weißlichen Streifen durch's Auge; die Wangen, Gurgel und Unterseite weiß, an der Brust und Flanken rostgelblich angeflogen und zwar immer mehr ins Braune je höher dem Rücken zu; untere Schwanzdecken weiß angehaucht wie die Brust, aber lichter; ebenso die unteren Flügeldecken und Schulterfedern. Schnabel oben schwärzlich braun, unten gelbbraun, Füße rothbraun, Iris nicht braun, sondern nußbraun (*noisette*). Flügelänge im Durchschnitt (27 Ex.): 6·3 cm.

Ueberwiegend in West-Europa.

Acrocephalus palustris typicus ♂. Grundfarbe grünlich olivenbraun, die Brust, besonders untere und die Flanken gelblich angehaucht; Mitte des Bauches rein weiß. Füße licht hornbraun. Sonst wie *streperus*. Flügelänge im Durchschnitt (31 Ex.): 6·4 cm.

Ezek volnának a színezet és a csupaszrészek különbségei. De megjegyzendőnek tartom, hogy az itt leírt példányokat 300 drbnál többet tevő sorozatból választottam ki.

Kiterítve, ez a sorozat a színezetnek összefolyó szakadatlan skáláját és kombinációit mutatja. Vannak közte egyes példányok, melyek határozottan rozsdás-barnák (tehát *streperus*) világos lábbal s fordítva, felül tipikus színű *streperus*-ok *palustris*-szerű alsótesttel stb.

Ezért bizonyos esetekben igazán csak az érzés dolga a *streperus* és *palustris* meghatározása. A színezet semmi esetre sem megdönthetetlen ismertető jegy s inkább csak azt mondhatjuk: a vöröses olaj-barna felsőtest és rozsdás-sárga árnyalatú alsótest a *streperus*-ra, ellenkezőleg a zöldes olaj-barna felsőtest és az agyagsárga árnyalatú mell és oldalak a *palustris*-ra illenek. Mindenki egyet fog velem érteni, hogy e két faj megkülönböztetése igen nehéz s első pillantásra legtöbbszörre lehetetlenség s meggyőződtem arról, hogy igen képzett és gyakorlott ornithologusok is a szó szoros értelmében gyakran tévednek.

b) Azt vélnők tehát, hogy tán valami más állandó ismertető jegyük kínálkozik. Talán természetük, csőrük hosszúsága, a színek eloszlása, szárnyalkat, az evezők viszonya, vagy még más? Sajnos, itt sem igazodhatunk el. Ha a szokásos meghatározó könyvekhez fordulunk, szintén csalódunk; csak néhányra akarok figyelmeztetni. A legtöbb helyen hangsúlyozva találjuk — s igen helyesen — a hát olaj-barna színének árnyalatát, mint főjegyet; sok helyen azonban a szárnyhosszára és az evezők viszonyára is súly esik.

a) (*Szárnyhosszúság*). DEGLAND & GERBE («Orn. eur.» I. 518.), F. de SCHAECK (Mém. Soc. Zool. Fr. 1890. p. 484. resp. 488.), FRIDERICH (Vög. Deutschl. 94.) és mások azt írják, hogy a *palustris* szárnya hosszabb, mint a *streperus*-é. A szélsőségekhez tartozó példányoknál így is van, de általános érvényű ez a jegy nem lehet. Méréseim ezt illetőleg a meghatározásnál használható középértékekre nem vezettek. Dr. R. B. SHARPE («Handb. Brit. Birds» I. 232.) azonban ellenkezőleg azt mondja: «we find that in the few undoubted specimens of the Marsh-Warbler in the British Museum the wing is decidedly longer in *A. palustris* than in *A. streperus*, and

Dies wären die Unterschiede in der Farbe des Gefieders und der Nahttheile.

Es muß aber hervorgehoben werden, daß es ausgesuchte Stücke sind, die hier beschrieben wurden und zwar aus einem über 300 Exemplare zählenden Materiale. Nebeneinander gelegt, bildete diese Reihe eine ununterbrochene Farbenscala mit den verschiedensten Farbencombinationen. Man findet Individuen mit ausgesprochen röthlich brauner Färbung (also *streperus*) mit lichten Füßen und umgekehrt; oben «typisch» gefärbte *streperus* mit *palustris*-artiger Unterseite u. s. w. Es ist in manchen Fällen eine Sache des Gefühles sich bei Bestimmen für *streperus* oder *palustris* zu entscheiden. Die Färbung ist kein durchgreifendes Kennzeichen, sondern man kann nur sagen: wo röthlich olivenbraune Rückenfärbung und rostgelber Anflug an der Unterseite überwiegt, ist es *streperus*, — im conträren Falle — grünlich olivenbraune Oberseite und mehr ockergelber Anflug der Brust und Flanken — ist es *palustris*. Ein jeder wird mir beipflichten, daß die Bestimmung dieser beiden Species recht schwierig ist — à vista zu bestimmen, ist in den allermeisten Fällen unmöglich und ich habe mich überzeugt, daß auch sehr gut geschulte, eingeübte Ornithologen im wahren Sinne des Wortes oft irren.

b) Man würde erwarten, daß ein anderes stichhaltiges Kennzeichen existirt. Das könnte nur die Größe, Schnabellänge, Vertheilung der Farben, Flügelbau, Schwingenverhältnisse und vielleicht noch anderes sein. Aber auch das ist leider nicht der Fall. Wenn wir die üblichsten Bestimmungsbücher aufschlagen, fühlen wir uns getäuscht, ich will nur einige durchgehen; die meisten betonen ganz richtig die Nuancirung der olivenbraunen Rückenfärbung als Hauptkennzeichen, viele aber auch die Flügelänge und Schwingenverhältnisse.

a) (*Flügelänge*). Degland und Gerbe («Orn. Eur.» I. 518), F. de Schaeck (Mém. Soc. Zool. Fr. 1890 p. 484, resp. 488.), Friderich (Naturg. Vög. Deutschl. 94.) und andere führen an, daß die Flügelänge von *palustris* länger ist als bei *streperus*. In extremen Exemplaren wohl, aber durchgreifend ist dieses Kennzeichen nicht. Meine Messungen führten zu keinem als Bestimmungsmittel anwendbaren Resultate. Dr. R. B. Sharpe («Handb. Brit. Birds» I. 232.) spricht sich aber dagegen aus und sagt: «We find that in the few undoubted specimens of the Marsh-Warbler in the British Museum the wing is decidedly longer in *A. palustris* than in *A. strepe-*

extends further down the tail». De ő is, ki mindenesetre nagy tekintély, megjegyzi, hogy ez sokban a bőrök kikészítésétől is függ. CHERNEL I. szintén a *palustris* szárnyát találta hosszabbnak s magam is hajlandó voltam ezt a tapasztalatot elfogadni. De nagy sorozatok megméréseiből semmi positiv eredményre nem juthatunk s a tűzpróbát kiálló különbség nem található. SEEBOHM (Cat. Birds Brit. Mus. V. p. 101 resp. 102.) a *streperus* szárnyhosszát 2·35—2·7 a *palustris*-ét 2·45—2·8 inchessel adja; ez a valóságot már jobban megközelíti. Saját méréseimet összefoglalva pedig a következő eredményekre jutok:

I. a szárny hossza mindkét faj körében egyformán változik, de mégis a *streperus*-nál a *palustris*-hoz képest hosszabb volt a szárny 24%-nál, egyenlő 32%-nál, rövidebb 44%-nál. A legrövidebb *palustris* szárny 6·2, *streperus*-nál szintén 6·2, míg a leghosszabb 6·9, illetőleg 7 cm.;

II. a szárny hossza és a színezet közt mindenféle kombináció előfordul. Typikus színezetű és rövid szárnyú *streperus* csak 2% volt;

III. a szárny hossza e két nádi posztánál földrajzilag változik (a keletiek hosszabb szárnyúak).

β) (Az evezők viszonya.) Legtöbbször az olvassuk, hogy a harmadik evező a leghosszabb, ez azonban nem mindig áll; de a második mindig hosszabb az ötödiknél, még pedig úgy *streperus*-nál, mint *palustris*-nál.

Dr. R. B. SHARPE egész helyesen jegyzi meg szép kézi könyvében (p. 233.): »The proportion of the quills are the same in both species, the bastard-primary not reaching beyond the primary coverts, and the second primary exceeding the fifth in the length». Én következőket tapasztaltam:

	<i>streperus</i>	<i>palustris</i>
3 a leghosszabb 2=4	56%	15%
3 " " 2>4	21%	67%
3 " " 2<4	6%	9%
3=2>4	17%	19%

A jelleget tehát: *streperus*-ra 3>2=4
palustris-ra 3>2>4.

De mint a táblázatból kitűnik, biztos meghatározásra ezeket a jegyeket sem használhatjuk. Találkoznak példányok, melyek *streperus* színezetűek és szárnyhosszuk szerint is azok, de az evezők viszonya a *palustris*-éval talál, vagy pedig *palustris* színezetűek és szárnyhosszuk

rus, and extends further down the tail». Diese gewiß große Auctorität bemerkt aber, daß dies viel von der Anfertigung der Bälge abhängt. Herr von Chernel in seiner Abhandlung gibt auch die Flügelänge bei *palustris* größer an und auch ich war lange geneigt dieser Ansicht zu sein. Beim Durchmessen langer Reihen erzielt man aber nichts positives, man findet keinen Unterschied, der stichhaltig wäre. Seebom («Cat. Birds Brit. Mus.» V. p. 101, resp. 102) gibt die Flügelänge für *streperus* 2·35—2·7 inches, für *palustris* 2·45—2·8; dies entspricht der Wirklichkeit schon mehr. Wenn ich meine Messungen resumire, komme ich zu folgenden Ergebnissen:

I. die Flügelänge variiert innerhalb beider Arten gleich und man findet *streperus* mit längeren Flügeln als *palustris* in 24%, mit gleichen bei 32%, mit kürzeren 44%. Der kürzeste Flügel bei *palustris* war 6·2, der kürzeste bei *streperus* auch 6·2; der längste 6·9, beziehungsweise 7 cm.;

II. man findet Combinationen aller Art in der Färbung und Flügelänge. Ganz typische *streperus* — mit angeführter Färbung und kurzem Flügel — waren nur 2%;

III. die Flügelänge variiert bei beiden Rohrjägern geographisch (östliche haben längeren Flügel).

β) (Schwingenverhältnisse.) Gewöhnlich liest man, daß die 3-te Schwinge die längste ist; dies ist aber nicht immer der Fall. Nur die 2-te ist stets länger als die 5-te und zwar wie bei *streperus* so bei *palustris*.

Dr. R. B. Sharpe bemerkt sehr richtig, in seinem schönen Handbuche (p. 233): »The proportions of the quills are the same in both species, the bastard-primary, not reaching beyond the primary coverts, and the second primary exceeding the fifth in the length.» Ich fand:

	<i>streperus</i>	<i>palustris</i>
3 die längste 2=4	56%	15%
3 " " 2>4	21%	67%
3 " " 2<4	6%	9%
3=2>4	17%	19%

Somit ist die Norm für *streperus* 3>2=4
für *palustris* 3>2>4.

Als ein sicheres Bestimmungsfennzeichen kann auch dies nicht verwendet werden, wie schon aus der Tabelle ersichtlich. Wir finden Exemplare mit *streperus*-Färbung, *streperus*-Flügelänge und *palustris* Schwingenformel oder *palustris*-Färbung, *palustris*-Flügelänge und *streperus*-Schwingen-

szerint is ehhez valók, melyeknél azonban az evezők viszonya a *streperus*ra illik, sőt a két faj jegyeinek mindenféle kombinációja is előfordul.

A $3 > 2 > 4$ képletű *palustris*ok közt a *streperus*nál rövidebb szárnyút találtam 41%-ot, egyforma szárnyút 12.6%-ot s hosszabb szárnyút 46.4%-ot.

Tehát csupán csak a színezet marad némi eligazodásra, bárha nádi posztáink nem élesen határolt fajok, mégis mint fajok fentartandók.

(*Biologiai adatok.*) «Az élő madarak megfigyelése s mindig csak megfigyelése, vezethet egyedül a helyes ismeretre», mondhatjuk e nádi posztáinkról is E. F. HOMÉYER-rel (J. f. O. 1857., 203.)

Éneklésük nyomán e két madarat könnyen megkülönböztethetjük, de messze vezetne, ha itt e helyen annak leírásába bocsájtkoznám. A mocsári posztája nagyobb művész, mint a nádi posztája. Evvel szemben azonban a fészkelésnél, a tartózkodási hely megválasztásánál és magatartásukban tulajdonképen nem találunk oly sajátosságokat, melyek kizárólag e két faj egyikét illetnék. Mind a kettő alkalmazkodik környezetéhez, egyik sem ragaszkodik annyira bizonyos helyekhez, hogy biztonsággal mindig megmondhatnók: ez a madár *palustris*, mert itt, az meg *streperus*, mert ott tanyázik. A környezet azonban annyira hat külsejükre és szokásaikra, hogy a kettő közt nagy sorozatú közbeső fokozatok támadnak. *Palustris* és *streperus* határozottan oly fajok, melyeket sablonszerű diagnózissal megállapítani nem lehet.

A tojásaik nagysága nem igen változó; s a mocsári posztájának tojásai könnyen felismerhetők, mert általában hosszabbak, de az átmérő mindkét faj tojásainál egyforma. A *streperus* tojások azonban kétféle típusban fordulnak elő, melyek közül a hosszabbak és világos vállfajoktól származók a *palustris* tojásokhoz nagyon hasonlítanak.

Ezen száraz fejtegetések után még szükséges lesz azon formákat is megvizsgálni, melyeket az öreg BREHM apó s mások leirtak.

*

«Az, hogy valamit nehezen lehet érteni és a mit sokan egyáltalán nem tudnak érteni, nem ok arra, hogy létezésében kételkedjünk.» (E. F. v. HOMÉYER u. i.)

Ch. L. BREHM legtöbb válfaját, nagy anyag

formel, sowie alle dazwischen stehende Combinationen der Merkmale beider Arten. Bei den *palustris* mit $3 > 2 > 4$ fand ich 41% mit kürzerem Flügel als *streperus*, bei 12.6% gleichem und bei 46.4% längerem.

Es bleibt also nur die Farbe, die einige Anhaltspunkte bietet, fest begrenzte Arten sind unsere Rohrfänger aber nicht und doch müssen sie als Species aufrecht gehalten werden.

(Biologisches.) «Beobachtungen und immer wieder Beobachtungen der lebenden Vögel können allein zur richtigen Erkenntniß führen», können wir rufen über diese Rohrfänger mit E. F. Homéyer («J. f. Orn.» 1857. 203).

Was Gesang anbelangt, sind die beiden Vögel leicht zu unterscheiden, es würde aber zu weit führen hier eine Schilderung geben zu wollen. Der Sumpfrohfänger steht als Künstler viel höher als der Teichrohfänger. Dementgegen im Nesterbau, der Wahl des Wohnortes und Benutzen findet man eigentlich keine Eigenschaften, die ausschließlich nur einer der beiden Arten gehörten.

Beide verstehen sich so der Umgebung anzupassen, beide binden sich so wenig an gewisse Localitäten, daß man nie sagen kann: «dieser Vogel, weil er hier vorkommt, ist ein *palustris* und der, weil er dort, ein *streperus*». Die Umgebung wirkt aber so an das Äußere und die Gewohnheiten beider Vögel, daß eine große Reihe von Zwischenstufen ersteht. *Palustris* und *streperus* sind entschieden keine solche Arten, die mit einer schablonenhaften Diagnose abgethan werden könnten.

Die Eier sind in der Größe wenig variabel; die des Sumpfrohfängers sind aber leicht erkennbar. Die von *palustris* haben im Durchschnitt eine längere Axc, Diameter ist aber bei beiden gleich. Die Eier des *streperus* kommen aber in zwei Typen vor, von welchen der länglichere, besonders bei lichten Varietäten an die von *palustris* erinnern.

Nach dieser trockenen Auseinandersetzung ist es nöthig, noch die Formen des alten Meisters Brehm und Anderer eine Revue passiren lassen.

*

«Daß eine Sache schwer oder für viele gar nicht zu erkennen ist, gibt keinen Grund an ihrem Dasein zu zweifeln.» (E. F. v. Homéyer l. c.) Die meisten Formen Chr. L. Brehms sind aber an der Hand eines größeren Materiales und bei einiger Uebung

alapján s némi gyakorlattal felismerhetjük. Az ő «Handbuch»-jának és «Vogelfang»-jának nádi poszátái csak átmeneti mozzanatok. Nagy kár, hogy CH. L. BREHM leírásait nagyon rövidre fogta. A színezet és a termet módosulásait élesen felismerte, de az előfordulás helyére súlyt nem fektetett. A mi esetünkben azonban éppen ez utóbbi főfontosságú, mert csakis ez magyarázhatja meg a fokozatosságokat. A Sylviidák családjában a különböző fajoknál a jellegek sajátos konvergenciáját látjuk; így pl. a Hypolaisnál, melynek válfajait szétválasztva majd a nádi poszátákhoz, majd meg a füzikékhez (Phylloscopus), sőt az igazi poszátákhoz csatolták. A *palustris* és *streperus* válfajai — mert az átmeneti, közbeeső alakok ilyenekül tekinthetők — alakra, színre, életmódra sok oly jelenséget mutatnak, melyeket a modern természetvizsgálat «a jellegek konvergenciája» fogalmával foglal össze.

A kérdés csak az: vajjon ezek a válfajok — legyenek bárminő eltérésűek — csupán az alkalmazkodásnak mozzanatai-e? vagy pedig korcsok-e? Bárhogyan van, phylogenetikailag egyformán érdekesekek, mert mindkét esetben csak egyet bizonyítanak, t. i.: hogy a fajok egymásba folynak. Nem mondhatjuk el *mindegyik* változatról, hogy ez egy keletkezendő válfaj, valamint mindegyik válfajról sem, hogy az egy keletkezendő faj. A változat tisztán helyi; a különböző *palustris* és *streperus* formák is a legtöbb esetben csak változatok. Én azon voltam, hogy az öreg BREHM formáit ne csak újból felismerjem, hanem azok tartózkodási helyeit is kipuhatóljam.

Calamoherpe alnorum «Handb.» 443. (1831.) és *Calamoherpe pinetorum* «Vogelfang» 235. (1885.) bizonyosan nem ugyanazok. BREHM kimerítő leírása (Isis 1848.) *pinetorum*-járól, illetve *orientalis*-éről azonban szintén más. BREHM *pinetorum*-ja oly alak, mely köré többi válfajai csoportosíthatók, így egyfelől a *crassirostris* («Vogelf.» 235.) s másfelől a *salicaria* («Handbuch» 444.)

BREHM *Calamoherpe ambigua* (Alt. deutsch. naturh. Zeit. 1857. 47.) *arbustorum*, («Handb.» 443.) *pinetorum* és *alnorum* alakjai oly csoportot alkotnak, melyek részint a *streperus*, részint a *palustris* formakörébe tartoznak. Az ő *salicaria*-ja («Handb.» 444.), *philomela*-ja (Vogelfang» 236), *hydrophilosa* (u. o. 235.) csak biológiai módosulások.

zu erkennen. Die Rohrfänger seines «Handbuches» und «Vogelfanges» sind nur Uebergangsstadien. Es ist zu bedauern, daß Chr. L. Brehm in seinen Beschreibungen so knapp war. Die Modificationen der Färbung und der Plastik hat er stets mit großem Gefühle erkannt, die Localität aber war für ihn nebensächlich. In unserem Falle ist diese aber von größter Wichtigkeit, denn sie allein kann die Abstufungen erklären. In der Familie der Sylviiden finden wir bei verschiedenen Arten eine merkwürdige Convergenz der Charaktere; so z. B. bei Hypolais, deren Formen auseinander gerissen, bald bei Rohrfängern und Laubvögeln (Phylloscopus), bald sogar bei den echten Sylviiden stehen. *Palustris* und *streperus* in ihren Varietäten — und als solche müssen ja die Zwischenformen gelten — zeigen in der Form, Farbe und Biologie viele Phaenomena, welche die moderne Naturforschung unter dem Begriffe «Convergenz der Charaktere» zusammenfaßt. Es ist die Frage: sind diese Varietäten — seien sie in der oder jener Abänderung begründet — nur Anpassungsstadien, oder sind es Bastarde? Sei dem so oder so, phylogenetisch sind sie gleich wert, denn in beiden Fällen beweisen sie dasselbe: die Arten fließen zusammen. In jeder Varietät kann man nicht eine werdende Subspecies und in jeder Subspecies eine im Werden begriffene Art erblicken. Varietät ist rein local; die verschiedenen *palustris*- und *streperus*-Formen sind nur Variationen in den meisten Fällen. Ich war bestrebt die Formen des alten Brehm nicht nur wieder zu erkennen, sondern auch ihre Wohnorte zu eruiren.

Calamoherpe alnorum «Handb.» 443 (1831) und *Calamoherpe pinetorum* «Vogelfang» 235 (1855) sind sicher nicht dasselbe. Brehms ausführliche Beschreibung in Isis 1848 von seiner *pinetorum*, resp. *orientalis* ist aber wieder etwas anderes. *Pinetorum* Brehms ist eine Form, um welche sich seine anderen «Subspecies» gruppiren, zu der *crassirostris* auf einer Seite («Vogelf.» 235) und der *salicaria* auf der anderen Seite (Brehm «Handb.» 444). *Calamoherpe ambigua* Brehms (Allg. deutsche naturh. Zeit. 1857, 47.) *arbustorum* («Handb.» 443), *pinetorum* und *alnorum* bilden eine Gruppe, deren Glieder theilweise dem *streperus*-, theilweise dem *palustris*-Formenkreise angehören. Seine *salicaria* («Handb.» 444), *philomela* («Vogelf.» 236), *hydrophilos* (ibid. 235) sind nur biologische Modificationen.

Nigrifrons BECHST biztosan csak a *streperus* színváltozata.* *Obscurocapillus* DUBOIS határozottan azonos NAUMANN *horticola*-jával. DUBOIS előbb képét adta (Planches coloriées d. Oiseaux de la Belgique et leurs œufs» 1854. 79 b.) s 1857-ben kimerítő leírását is (Cab. J. f. Orn. 240—241).

Ha még a nádi poszáták e nemhez tartozó s SEVERZOW-tól kissé elhamarkodva alkotott egyéb számos formákat is tekintetbe vesszük, akkor a nagy, tipikus *palustris*tól egész az *agricoláig* s ennek szélső példányáig (*gracilis*, SEW.) az átmenetek szakadatlan láncolatát kapjuk. A változatok e nagy tömegében keresendő NAUMANN *horticolus*-a.

*

CERNEL J. szép értekezésében az *Acrocephalus horticolus*-ra vonatkozó idegen adatokat jól összefoglalta. Tudjuk, hogy mint válfajt hol a *streperus*hoz, hol a *palustris*hoz vonták. De meggyőződhattünk arról is — s CERNEL J. is figyelmeztet erre, — hogy a *palustris* és *streperus* a legkülönbélebb módosulások sorozatában találkozik. Az irodalom pontos összehasonlítása pedig arról győz meg, hogy a különböző írók *horticolus*a nem mindig egy és ugyanaz a madár. Legtöbbször azt a madarat s azok, a kik nagy sorozatokkal nem rendelkeznek, illetik a NAUMANN-féle névvel, melyre sem a *palustris*, sem a *streperus* leírása nem illik. A *horticolus* az öreg BREHM-féle formák fentebb említett csoportját foglalja magában s nem egységes típus, ebből magyarázhatók a különböző felfogások. Nem akarom a BREHM-féle formákat túlbecsülni, bizonyos fontosság azonban mégis jut nekik. *Obscurocapillus* DUBOIS és a NAUMANN-féle *horticolus* szűkebb értelemben, kérdéses madarunknak két különböző típusa.

*

Az unalmas nevek féktelen zavarából térjünk át már most a kerti nádi poszátára ismertetésére. Az előbbieket nyomán láttuk, hogy nem más az,

* BECHSTEIN leírása (Nat. Deutschl. IV. 675., Tab. 27. Fig. 1.) határozottan gyenge; részemről felteszem, hogy *nigrifrons* Gloger («Handb.» 566.) evvel ugyanegy.

Nigrifrons BECHST. ist nur eine Farbenabänderung von *streperus*.* *Obscurocapillus* DUBOIS ist sicher mit *horticolus* NAUMANN's identisch. DUBOIS publicirte zuerst eine Abbildung «Planches coloriées des Oiseaux de la Belgique et de leurs œufs» 1854, 79. b.) und im J. 1857. eine sehr ausführliche Beschreibung (Cab. Journ. f. O. 240—241.).

Wenn wir noch die vielen, von SEVERZOW etwas übereilt aufgestellten Formen der in dieses Genus gehörenden Rohrfänger in Betracht ziehen, bekommen wir eine ununterbrochene Reihe vom großen typischen *palustris* bis zu *agricola* mit seinen extremen Stücken (*gracilis* SEW.). In dieser Menge von Varietäten ist *horticolus* NAUMANN's zu suchen.

*

Herr von CHERNEL hat in seinem schönen Essay die fremden Angaben über *Acrocephalus horticolus* gut resumirt. Wir wissen, daß er bald als zu *streperus*, bald zu *palustris* als Subspecies gezogen wurde; wir haben aber gesehen — und Herr von CHERNEL hat es auch angeführt — daß *palustris* und *streperus* eine ununterbrochene Reihe von den verschiedensten Modificationen bilden. Die sorgfältige Vergleichung der Literaten über unsere obscure Form führt zu dem Resultate, daß *horticolus* verschiedener Auctoren nicht derselbe Vogel ist. Gewöhnlich ist es der Vogel, auf welchen weder die Beschreibung von *palustris*, noch die von *streperus* paßt, und jene, welchen keine großen Suiten zur Verfügung stehen, nennen solche Vögel mit der NAUMANN'schen Bezeichnung. *Horticolus* ist die Gruppe der Formen des alten BREHM's, wie sie oben angeführt wurde und kein einheitlicher Typus, wodurch sich die Verschiedenheit in der Auffassung erklären läßt. Ich will die BREHM'schen Formen nicht überschätzen, gewisse Wichtigkeit kann man ihnen aber nicht abläugnen. *Obscurocapillus* DUBOIS' und *horticolus* NAUMANN's im engeren Sinne sind nur zwei Typen des Gartenrohrfängers.

*

Aus diesem wilden Wirrwarr der falschen Namen können wir zur Schilderung des Gartenrohrfängers übergehen. Er ist, nach dem oben gesagten, der Kreis

* Die Beschreibung BECHSTEIN's (Nat. Deutschl. IV. 675, tab. 27, fig. 1.) ist allerdings schwach; ich nehme an, daß *nigrifrons* Gloger's («Handb.» 566) sich mit dem von BECHSTEIN deckt.

mint a *palustris* és *streperus* között létező átmenetek összesége, bizonyos — bár nem mindig azonos — biológiai sajátosságokkal.

Ha arról van szó, hogy némileg tájékozódhassunk, akkor a BREHM-féle alakoktól el kell ekintennünk.

(Színezet.) A színezet a példányok szerint különböző. De a hátan mindig a *palustris* jelleg uralkodik s némely tipikus darabnál, a felső részek színe csakugyan a két faj között közép-helyet foglal el. Az alsó rész legtöbbször olyan, mint az igazi *palustris*-nál. A fejtető azonban amazokénál valamivel sötétebb. Jellemző, hogy a felső részekben, valamint élénkebben a hasoldalakon is bizonyos szürkés árnyalat mutatkozik. A lábak, csőr, még a különben tipikus színezetüeknél is változók, majd olyanok, mint a rendes *palustris*-nál (73%), majd meg mint a *streperus*-nál.

(Szárnyhosszúság.) A szárny hosszúsága nála legjelentékenyebb, ép úgy, mint átlag csőre is hosszúnak mondható. 38 példányból álló sorozatban: a csőr minimuma 1·1, maximuma 1·35 vagyis közepesen 1·25 cm. volt.* A szárny minimuma pedig 6·3, maximuma 6·9, átlagban 6·75 cm. — mely hosszúságot sem a tipikus *palustris*-nál, sem *streperus*-nál nem találtam.

(Az evezők viszonya.) Többféle kombinációt találtam, ú. m.:

$2=3 > 4$ legtöbbször,

$2=3, 4 > 5$,

$2=5$

$2 < 5, 3=4=5$, három európai példánynál.

Leggyakrabban a 2-ik és 3-ik evező teszik a szárny hegyét, a 3-ik, — 38 madár közt — csak két esetben volt a szárnyak leghosszabb tolla.

(Lábak.) A csüd legtöbb példánynál valamivel rövidebb mint a két fajnál, még pedig: min. 1·96, max. 2·2, átlag 2 cm.; míg *streperus*-nál az átlag 2·4, *palustris*-nál 2·25.

(Egy tipikus ♂ *horticolus* leírása.) Kiválasztva egy him *horticolus*-t, azt következőleg jellemezhetem: felül szürkés-olaj-barna, minden rozsdavörös árnyalat nélkül, a felső farkfedők barnábbak, olajszinűben árnyaltak, mint a hát; az evezők és farktollak szép sötét olajbarnák. A fejtető sötét szürkés-olajbarna, első

* A középértékek kiszámításánál követett formulát illetőleg lásd: «Ornis bohémica» bevezetését.

der Uebergänge zwischen *palustris* und *streperus* mit gewissen biologischen Eigenthümlichkeiten, die aber keineswegs immer dieselben sind.

Wenn es sich darum handelt, die Uebersicht möglich zu machen, müssen wir die Formen Brehms unberücksichtigt lassen.

(Farbe.) Die Färbung ist bei verschiedenen Exemplaren ungleich. Immer herrscht aber in der Rückenfärbung der *palustris*-Character vor; in manchen, «typischen» Stücken ist die Färbung der Oberseite wirklich ein Mittel Ding zwischen beiden Arten. Die Unterseite ist bei den meisten Vögeln dieselbe wie bei echtem *palustris*. Die Scheitelplatte aber stets dunkler als bei den typischen Vögeln beider Arten. Charakteristisch ist das Auftreten mehr grauer Nuance in der Färbung der Oberseite und stets lebhafter angeflogener Bauchseiten. Die Füße und Schnabel sind auch bei der sonst typischen Farbe des Gefieders variabel, bald wie bei regelrechtem *palustris* (73%), bald wie bei *streperus*.

(Flügelänge.) In der Flügelänge ist dieser Vogel der bedeutendste, ebenso wie sein Schnabel im Durchschnitt als lang zu bezeichnen ist. Der Schnabel maß minimal 1·1 maximal, 1·35 in einer Reihe von 38 Vögeln, somit im Durchschnitt 1·25 cm.* Der Flügel minimal 6·3, maximal 6·9, im Durchschnitt 6·75 cm., eine Länge, die ich weder bei typischen *palustris*, noch bei *streperus* fand.

(Schwingenverhältnisse.) Ich fand mehrere Combinationen vor und zwar:

$2=3, 3 > 4$. . . am öftesten

$2=3, 4 > 6$

$2=5$

$2 < 5, 3=4=5$. . . bei 3 Exemplaren (Europa).

Die 2. und 3. Schwinge bilden die Flügelspitze am öftesten, die 3-te nur bei 2 Vögeln unter 38.

(Füße.) Die Tarzen in der Mehrzahl der Exemplare etwas kürzer als bei beiden Arten und zwar min. 1·96, max. 2·2, Durchschnitt 2 cm. während bei *streperus* im Durchschnitt 2·4, bei *palustris* 2·25.

(Beschreibung eines typischen ♂ von *horticolus*.) Ein ausgefuchtes männliches Exemplar des Gartenrohrjägers schaut folgendermaßen aus:

Oberwärts grau-olivengrün ohne irgendeiner Spur des roströthlichen Anfluges; die oberen Schwanzdecken mehr braun und starker olivengrüner Nuance als der Rücken, die Schwanz- und Schwanzfedern schön dunkel olivengrün, auf den

* Meine Formel für die Berechnung der Mittelwerte siehe in: «Ornis bohémica» Einleitung.

pillantásra sötétebbnek látszó, mint a hát; a szemsáv sárgásfehér. Alul rozsdás-sárga fehér — mint CHERNEL igen találóan mondja — a hasoldalak élénkebbek; toroka fehér, szürkés-sárgába hajló. Lábai világos szarubarnák, a csőr felül fekete-barna, alul sárgás-barna s 1.35 cm. hosszú; a szem dióbarna. Szárnyhossza 6.9, a 2-ik evező egyenlő a 3-ikkal s ez hosszabb a 4-iknél; a 2-ik és 3-ik a szárny leghosszabb tolla. Csüdje erős, 2 cm. hosszú.

Arbustorum és *pinetorum* BREHM a NAUMANN-féle *horticolus*nak csupán kétféle típusa. *Acrocephalus obsoletus* HEUGL. («Orn. N. O. Afrika» I. 291. Leir. 298.) sokban közel áll a *horticolus*hoz, de inkább *streperus* jellegű.* Általánosságban a *horticolus* CHERNEL jól jellemezte. Igen helyes az A. és K. MÜLLER «Thiere d. Heimath» II. 585. cz. munkában említett jegy is, hogy t. i. a mell felső részének árnyalata örvszerű; ez azonban nem mindig fordul elő. Az *obsurocapillus* és *horticola* oly példányok voltak, melyeket mint különösen feltűnőket, az illető szerzők kiválasztottak; ily tipikus színűek azonban ritkán kerülnek.

Az *Acrocephalus* nemnek igen alapos, monografikus feldolgozására volna szükségünk, hogy a számos formákat csak némileg is biztosan felismerhessük.

(Tojások.) Erre vonatkozó anyagom nagyon is csekély, mert csak három biztos *horticolus* fészekaljat vizsgálhattam meg. S ezek is igen tipikus, *palustris*-jellegű pároktól származván, annak tojásaihoz hasonlók. E mellett azonban láttam tojásokat, melyek tipikusan *palustris* színűek, de hosszabb alakjukkal a *streperus* tojásokhoz is közelednek; az illető párt azonban nem keríthettem meg, de énekük, viselkedésük határozottan nem vallott *palustris*ra, sőt az előfordulási helyük *horticolus*nak való volt.

(Fészek.) A mocsári és nádi poszáta fészkeinek anyaga ugyanegy. A *horticolus*nál állati szőröket leggyakrabban találunk a fészekben. A fészkek azonban nem mindig egyformán épültek; hol igazán művészi — a *palustris*éihez nagyon hasonló — hol pedig lazábban, nem oly mélyen készülteteket találhatunk, a mint a madár a helyiséghez alkalmazkodott

* V. ö. HARTLAUB & FINSCH «Vög. Ost.-Afr.» 291.

ersten Blick viel dunkler, als der Rücken. Der Augestreif gelblich weiß. Die Unterseite rostgelbweiß — wie sehr zutreffend auch Herr von Chernel hervorhebt — mit lebhafter gefärbten Bauchseiten, die Kehle weiß mit feinem Graugelb angehaucht. Füße licht hornbraun, Schnabel oben schwarzbraun, unten gelbbraun, 1.35 cm. lang. Iris rufbraun. Flügel 6.9 cm. lang, 2 Schwinge = 3, welche länger als 4-te; 2 und 3 bilden die Flügelspitze. Tarsus 2 cm. stark.

Arbustorum und *pinetorum* BREHM's sind nur zwei Typen des Naumann'schen *horticolus*. *Acrocephalus obsoletus* HEUGL. («Orn. N. O. Afrika» I, 291, Besch. 298) ist dem *horticolus* in mancher Beziehung sehr nahe, trägt aber einen *streperus*-Character.* Im allgemeinen ist *horticolus* von Herrn v. Chernel gut charakterisirt. Sehr richtig ist die in A. u. K. Müller's «Thiere der Heimath» II. 585. gemachte Erwähnung die bindartige Anordnung des Anfluges an der Oberbrust; dieses Zeichen kommt aber nicht immer vor. *Obsurocapillus* und *horticola* waren nur von ihren Auctoren ausgesuchte Stücke, resp. am meisten auffallende Exemplare, die in ihrer typischen Färbung nur selten vorkommen.

Es wird eine sehr gründliche monographische Bearbeitung der Gattung *Acrocephalus* nöthig sein, bevor wir werden zu einer gewissermaßen berechtigten Deutung der vielen Formen kommen können.

(Eier.) Mein diesbezügliches Materiale ist zu gering, denn nur 3 Gelege, welche sicher dem *horticolus* gehören, konnte ich untersuchen. Dieselben stammen auch von sehr typischen Paaren mit *palustris*-Character, welchen auch die Eier tragen. Nebstdem sah ich aber Eier, die bei typischer Sumpfrohrsänger-Färbung die längliche Gestalt der Eier vom Teichrohrsänger haben; das Paar konnte nicht gesammelt werden, sein Gesang und Benehmen waren aber entschieden nicht jene von *palustris* und schon der Aufenthalt ließ einen *horticolus* vermuthen.

(Nest.) Die Materialien der Teichrohrsänger- und Sumpfrohrsängernerester sind dieselben. Bei dem Gartenrohrsänger findet man die Thierhaare am öftesten. Das Nest selbst ist keineswegs immer von derselben Bauart, wenigstens nie von gleicher Qualität; bald finden wir wirklich kunstvolle Nester, die denen von *palustris* sehr ähnlich sind, bald lockere, viel leichtere Bauten — je nach der Localität, je nach dem, wie sich der Vogel neuen Verhältnissen angepaßt hat oder wahrscheinlich umgekehrt, wie

* Vgl. auch Hartlaub und Finsch «Vög. Ost.-Afr.» 291.

vagy pedig a mi valószínűbb, a mennyire az társaitól elmaradott. A fészkek rendszeren magasabban van rakva; a fűzbokrokban 3 méternél alacsonyabban nem találtam. Ép úgy van meg erősítve a fiatal hajtásokon; fűben soha sem található. Nem annyira fedett, mint a *streperus* fészke, de alak szerint — még lazább voltánál is — olyan mint azé.

(*Élete, szokásai.*) Csendes parkok, kertek, sűrűsegekben üti fel tanyáját. Korábban érkezik, mint rokonai a nádban és sásban. Kétszer költ s hat tojásnál többet nem tojik, míg a *palustris* sokszor hetet is. Első költés június elején, a második július közepén (Csehországban) s augusztus elején (Janów, Galicziában). Nem annyira vad, mint a moesári és nádi poszáta. Gyakran a mezőkön is látható. Éneklés közben úgy viselkedik, mint a *palustris*, mozdulatai azonban nem oly élénkek.

(*Ének.*) Hivogató hangja határozottan *streperus*-szerű. A nádi poszáták azonban annyi sok idegen madárhangot utánoznak, hogy éneklüket nehéz leírni. A *horticolus*nál ettől eleve is eltekintünk, mert még a *palustris*nál is több más jó énekest utánoz. Éneke nem nélkülözi a *palustris* csendülő hangját, strófái azonban rövidebbek.

Úgy magatartására, mint egész megjelenésére, énekére — már t. i. a mi az eltanult elemeket illeti — madarunk valóságos *Hypolais* a nádi poszáták közt; nádi poszáta, *Hypolais* jellemmel. Jobban nem fejezhetem ki magamat. Analog eset talán a *Parisoma* és az igazi czinkék.

*

E szerény adatok végezetéül még csak azt a nézetemet szabadon nyilvánítani, hogy megfelelőbb volna talán, ha a *palustris* és *streperus* csak subspeciesnek tekintenők. Ámbár ez közönyös dolog, mert a régi, klasszikus faj-fogalomnak akarva, nem akarva, már úgyis megástuk sírját, bárha sokan tagadják ezt, kik maguk is, talán tudtukon kívül e felfogásnak hódoltak. Ebben az esetben ezt a formakört a LINNÉ-féle *salicaria* név illetné: *Acrocephalus salicarius streperus* (VIEILL.), *Acr. salicarius horticolus* (NAUM.), *Acr. salicarius palustris* (BECHST.).

weit er hinter seinen Genossen zurückgeblieben ist. Das Nest steht gewöhnlich höher; ich fand es nie unter 2 m. im Weiden-Gebüsch. Seine Befestigung ist aber nicht minder fest an den Trieben; man findet es nie im Grafe. Das Nest ist stets weniger gedeckt, als das von *streperus*, deren Form es aber auch bei seiner lockeren Bauart beibehält.

(*Gewohnheiten und Leben.*) Wo Gebüsch in den stillen Gärten oder Parks vorkommt, kommt auch der Gartenrohrfänger vor. Er kommt regelmäßig zeitlicher als seine Brüder im Rohr und Schilf. Er brütet zweimal und legt nie mehr als 6 Eier, während *palustris* öfters 7 hat; die erste Brut Anfang Juni, die zweite Mitte Juli (Böhmen), Anfang August (Galizien, Janów). Er ist viel weniger scheu, als der Sumpf- und Teichrohrfänger. Man sieht ihn oft in den Feldern. Beim jüngen benimmt er sich wie *palustris*, ist aber weniger hurtig in seinen Bewegungen.

(*Gesang.*) Die Lockstimme des Gartenrohrfängers ist entschieden *streperus*-artig. Im Gesange der Rohrfänger kommen aber so viele Nachahmungen fremder Vogelstimmen vor, daß man sie nicht so leicht schildern kann. Von diesen muß man beim Gartenrohrfänger absehen, er ahmt noch mehrere gute Sängernach, als der Sumpfrohrfänger. Er hat die klirrenden Töne des *palustris*, seine Strophen sind aber kurz. Wie im Bienenweiden, so in der ganzen Erscheinung und im Gesange — was fremde, angeeignete Elemente anbelangt — ist der Gartenrohrfänger eine Bastardnachtigall der Rohrfänger, ein *Acrocephalus* mit dem *Hypolais*-Charakter. Besser kann ich mich nicht ausdrücken. Analogischer Fall ist etwa *Parisoma* und die echten Meisen.

*

Am Schluß dieses bescheidenen Beitrages erlaube ich mir noch die Ansicht auszusprechen, daß es vielleicht viel passender wäre, *palustris* und *streperus* nur als Subspecies aufzufassen. Dies ist aber ziemlich gleichgültig, denn den alten, klassischen Species-Begriff haben wir nolens volens doch schon zu Grabe getragen, wenn es auch manche läugnen, die es selbst, ohne sich dessen bewußt zu sein, gemacht haben. In jenem Falle wäre der Formenkreis mit dem Linné'schen Namen *salicaria* zu bezeichnen: *Acrocephalus salicarius streperus* (VIEILL.), *A. salicarius horticolus* NAUM., *Acrocephalus salicarius palustris* (BECHST.).